

رښتيا ګډه ل ګډه شوي ګډه ستيا منډاډا ... کاو ګډه لال

خريکبوونکي رځنځي ل ټک تيريدکي ځيلل م شتړندا

کاو ګډه لال

په شګه تن

ګډه مې منډا چالاکيې کې کړکيې ل ځياني منډاډا. ل ټيا ګډه م چيې؟ ټيا ټو پا هـزان چين کې تـنـانـت منډا ي شير مژ ب ګډه م ب ټنډاماني لـشي خـي دـبـزو نن؟ ټيا ټم وودان سـنـتـرـالـيـي ځياني منډا چ ګاريګـريـيـي کې لـسـر ځياني ځياني مـرـځـيـانـي ټو هـيـي؟ واتا ټوي مـرـځـف وکـزـينـد وـرـکـي يـونـيـډـرسا کې نـکـتـنـيا ګـرـکـي ب ځياني مـرـځـتـيـيـي کې خـي پـبـگـيـي نـرـت، بـکـو هـاـوـکـات ګـرـکـي دـرـفـتـي ب ټاو ټا بـکـرـت خـي مـرـځـتـيـيـي کې بـرـنـت؟ ټم ل ټـشي يـکـمـي ټم تـوـځـيـنـد وـيـدا تـيـريـي ګډه مـي ځيللـم شـتـرن بـشـو يـکـي سـيـسـتـمـا تـيـک دـاـد ټـځـيـن، پـاـشـان ل ټـشي دـوـوـمـدا دـيـخـيـنـد ټـر ټـځـنـد و، لـرـشـدا ب ټـاـيـبـتـي ټـچـاـوـي وـاـنـگـي نوـتـرـکـي هـانـز مـگـل ب ګډه مې منډا د ګډه مې. تـيـريـي ګډه مې شـتـرن ګـرـکـي دـاـنـوـسـتـان بـکـرـت، چـونـکـي ټو وکـتـو ټـرـکـي هـر سـرـتـايـي ګډه مې منډا کاري پـشـنـگـي لـم بـوـارـدا ټـنـجـاـمـدا و. لـرـدا مـبـسـتـمـنـدي ګډه مې کې شـتـرن جـخـي ل ټـکـات، وـاـتـا ګډه مې وکـي مـبـسـتـي وـوـکـرـدـو و ټـاـيـنـد، کـشـيـي کې کـرکـيې کې ټـم ټـځـنـيـانـي کاري تـدا د ګډه مې.

دا شتنی تيری ګډه مې منډا لای شتړن

1- په ناسه ګډه مې

ب ډيدی شتړن ګډه مې چالاکيې کې ټازاد کې مـبـسـتـي کې لـنـو خـيـدا يـي: "مـبـسـتـي چالاکيې کې لـنـو خـوـدي" ګډه مې دايـي، چـونـکـي چالاکيې کې "بـتـوـاـوـي ل ټـيـدا دـاـد مـرکـتـو و" و "ووي نـکـرا و تـاـمانـجـک ل ټـر ووي خـي"، وکـچـن ټـم بـنـمـوـنـل ل ټـوـشـي "کار" دا دـبـيـنـيـن کې هـمـيـش ووي و دـر و ټـاـسـتـدـرا و. بـ

واتا يـکـی دی، مـرـفـ لـ وـانـگـی شـتـرن تـنـیا کـا تـک گـمـ دـکـات، گـر
 ناگایي ئـو “لـژـر جـدیـیـ تـی خـبـا تـی ژیا نـدا” نـچـمـنـرا بـتـو (1).
 لـبـر ئـو ی مـبـسـتـی گـمـ لـنـو خـبـایـ یـان گـمـ خـمـبـسـتـ،
 ئـو مـبـسـتـکـ بـ تـوـاـوـوـنـی گـمـکـ تـوـاـو دـبـت. لـکـا نـدـی گـمـ
 بـ مـبـسـتـکـی دـرـکـیـو، بـ نـمـوـنـ بـرـدـنـو ی پـار بـسـی
 کـنـکـنـو، بـ دـیـدـی شـتـرن لـ کـرـکـی گـمـ کـراـو تـو و لـبـر ئـم
 هـیـ چـیـدی گـمـ نـیـ. ئـا خـر گـمـ دـبـت “گـمـی پـتـی” بـت، وـا تـا
 دـبـت “گـمـکـ بـدـر بـت لـ هـر مـبـسـتـکـی دـرـکـی و نـا مـ بـ
 گـمـ” (2). ئـو جـا لـبـر ئـو ی مـبـسـتـی گـمـ لـنـو خـبـایـ، ئـو
 نـ وـکـ دـسـوـژ وـرـدـگـیـر ت و نـ پـشـتـگـیـری دـکـر ت، بـسـکـو بـ
 شـو یـکـی سـپـنـتـان (عـفـو ی) “لـ قـوـو تـرین پـدا و یـسـتـی تـاکـکـسـو
 بـ چـالا کـی” دـتـگـگـ، لـر شـدا “تـاکـی گـمـ قـان خـی ئـو گـمـی
 بـگـو ی نـا و رـک و فـرم و مـا و کـی دـیـار یـدـکـات” (3). چـالا کـی
 مـکـیـان لـ سـرو شـی مـر فـو و دـر دـچـت و پـکـهـا تـیـکـی
 سـر جـمـیـان ی مـر فـو، هـر لـم وـانـگـی شـو و شـتـرن هـا و شـو ی
 فـرید ریش شـیـلـر لـ “مـمـکـی گـمـ” لای مـنـدا دـدـو ت؛ لـ و شـی ئـم
 ر مـکـشـدا، “هـا و شـو ی هـمـو مـمـکـکـان ی دی، تـاکـکـس بـ خـوا سـتـکـی
 نـشـیا و ی ا گـیـر کـردن دـتـنـر ت، ئـو یـش خـی بـ تـر خـان دـکـات بـ
 ئـو ی بـیـر سـت بـچـی و لـ پـنـا و ی چـیـدا گـمـ دـکـات” (4).

ئـم پـنـاسـی گـمـ هـشـتا هـر شـتـرن قـایـل نـا کـات. وـکـ گـمـان،
 گـمـ بـ دـیـدی ئـو چـالا کـیـکـ کـ مـبـسـتـکـی لـنـو خـبـایـ. لـ
 شـتـرن لـ لایـکـی دی مـبـسـتـی نـا خـکـی لـ گـمـی مـنـدا دـا دـبـنـت؛ ئـم
 مـبـسـتـ نـا خـکـیـان “زـر دـو و ر لـ سـا تـی ئـا مـاد ی هـر چـالا کـیـکـی
 گـمـ تـپـدـکـن، بـ تـنـا نـت گـمـ دـکـن بـ دـسـوـژک لـ خـز مـتـی
 ئـر کـ گـشـتـیـکـان ی ژیا نـدا” (5). کـوا تـ گـمـ لـ لایـکـ چـالا کـیـکـ کـ
 مـبـسـتـکـی لـنـو خـبـایـ و وـکـ ئـم ش “دـیـار دـیـکـی نا گـایـی”، لـ
 گـمـ لـ لایـکـی دی “وـکـ چـالا کـی ژیا ن شـیا و ی لـتـگـیـشـتـن، ئـو شـ
 سـر بـخـ لـ دـیـار دـانـ ئـا گـایـئـا سـا کـی” (6). کـوا تـ شـتـرن خـی تـو و شـی
 پـارادـکـسـیـکـ (نـسـاز یـکـ) دـکـات. ئـم پـارادـکـسـیـکـ بـ دـیـدی ئـو لـ
 خـود ی چـالا کـی گـمـ و سـر هـدـدـات، ئـو جـا بـ خـبـدـو و ر گـرتـن لـی خـرا
 پـشـت دـکـات پـر سـی گـمـ و وـکـ دـیـار دـی نا گـایـی و تـنـیا لـ بـر یـتـیـ
 بـیـلـژیا ن ی مـر فـو لـ چـالا کـی مـکـیـکـان ی مـر فـ دـو و انـت.
 شـتـرن لـر و دـکـات بـم پـنـاسـ پـو خـتـر ی گـمـ: “گـمـ بـر یـتـیـ
 شـکـفـی مـکـیـان ی ئـو زـمـیـن خـر سـکـان کـ تـا قـیـکـردن و ی بـئـا گـای
 چـالا کـیـکـ جـدیـکـان ی ئـا یـنـدـن” (7).

2- فاکتور ناخکی و دږکیې کانی گمې مندا

بې دیدی شتېرن زیندو وړی مړې قیېانې نوږزا نراو "یزک چننې پېگېشتو لټک خیدا د هډنټن نږو جیهان و"، پاشان چننې دیک "لټوتی گډشې تاک کسدا کم یان زږ خرا سره ډډن" (8). لټ گږ نوږزا نراوی مړې قی بې نوږزا نراوی ئاژې بې راورد بکېن، د بینین کټ ئاژې مې کی رځخراوتری لټ مړې هډې، ئې مېش بې واتای توانستې خرسکې کانی مړې د بېت پېوېند "بې مږجې بږد وام پېشفېچو کانی ژیان و گډشې بکېن"؛ لټ دا هاوکات پرنسپې گډشې ژیانې هډشې کی مړې لټ گډې (9). لټ مې وانگې وې مړې زیندو وړې کی کام نې، واتا وک ئاژې نې و ئرگانې کانی بې ژینگې کای گونجabin، بېکو د بېت توانستې کانی پېگېنېت. کواتې مړې زیندو وړې کی کما یې سیدار (نوقسان).

مندا بېشې کی تایېتې ژیانې مړې، لټ مندا یدا "ئو توانستې کټ هشتا لټ قناغې ئامادې کردنان" (10)، هډې هډې کام د کرېن و بې پې مږجې کانی ژینگې شوېان پډډرت. سیمایې کی تایېتې ئېم بېشې ژیانې مندا ئو وې کټ ئو خواستی لټ اد بډری بې گمې هډې - گمې کټ "قووترین تځې ژانې ئو توانستې ناخکیېانې کټ پوېستې د ستیان لډرت و چارې سږ بکړن" (11). چالاکیې مې کیې کانی مې لټکې نوږزا نراو بې دیدی شتېرن گمې وک تځې لا وو و ئامانجې کی بډاگا، واتا ئېم چالاکیېانې تایېت نین بې ژیانې هډنووکې مندا ی ساوا: "لټو جوو و څنگې څنگدا ئو لایې نانې بډم گمې و دږد کون کټ پاش ساک د بېن بې مې کی پېشتن و بډرتن، هډو ها زږوورې ژیان" (12).

توانستې خرسکې کانی مندا فاکتورې ناخکین بې گمې مندا، ئو وچا فاکتورې دږکیې رې خېان د گډن و بریتین لټ مږجې کانی ژینگې و دږو بډری خزانې. ئاخر مندا لټکاتې زایینې و بې جیهانېک دږدراو کټ لټ پېوېندی نږومړې و بابېتی و کولتووری پکدېت، جیهانېک کټ لټو خېو و بې شو وازې کی تایېتې کاریگېری لټ سږ هډ مندا کی نوږزایې نراو د نوډنټ. بې نمونې سډنسې کانی (حېواسې کانی) مندا دږکی شتان د کټن، ئو ویش بې و بابېتانې گمې دږکات کټ دږوړی ئو ویاو داو. یان مندا لټک مندا یانې هاوشو وې خیدا پکدېت و ئو زموونې شوېې کی نوې ژیان دږکات. سږجې می ئېم فاکتورانې کاریگېریان لټ سږ گمې و بې مېش لټ سږ خودی مندا هډې.

مندا ل دوو لای ن وو کاری ت د کر ت: لای نی هاوگ م فان و لای نی با ت ت کان. کاریگ ری با ت ت کان ل س ر مندا د ش ت چ پ ز تیف و چ ن گ تیف بن: چ ک موکورتی ل ئامرازی گ م دا و چ بزرکردنی مندا ل ن وو ئامرازی گ م دا د ش ت کاریگ ری ن گ تیف ل س ر مندا بنو نن: گ ر مندا ئامرازی گ م کردنی ن ب ت ب ئ و ی "م م ک کانی گ م ی خ ی ب س ریاندا ب کار به ن ت"، ئ و ا "ی گ م کردنی ل د گیر ت"، ئ و ش س ر رنجامی نال باری ب شک ف ی د روونی ئ و د ب ت؛ ه رو ها گ ر مندا ل ن وو ئامرازی گ م دا بزر بکر ت، ئ و سا "بز و و روا ی تی" ل د رد چ ت، چونک مر ب ی ی ئ و ه موو ئامراز و "ب های گ م د خات ژر پرسیار و" (13). ل ب گ ش ی مندا ر ی هاوگ م فان ز ر گ رنکتر ل ر ی ئامرازی گ م. "لای ئ و مندا ن ک ز ر ب ت نیا ج د ه ر رن، ز ر جار کولبوونی م م ک کانی گ م ب دید کر ت" (14). ه ی ئ م ب دیدی ش ت رن ل و دای، ک ز رین ی م م ک کانی مندا ک گ م ش ی ک کانی، ت نیا ل ن وو چ و ی کی س سیالدا شیاوی ساتارکردن، چونک مندا ل ساتی زاینی و پ و یستی ب س ز و خ ش و یستی ئ و خ زان ه ی ک د وری ئ و ی داو. س ر ر ای ئ و مندا ناتوان ت نیا ب گ رنکیدان و خ م خ ری دایک و باوک، ب گشتی هینی کام ت کان، قایل ب ت. مندا ب تایب تی "ل ت م نی ن وان چوار تا ش ش سا ندا (...)" ب ا د ی کی ی ک جار ز ر ل لای ن مندا ن ی دیک و ا د ک ش ر ت. نواندن ی پ تاسای ه فا ن ی گ م فان، چالاکردنی ی کدی، هاو ب ش ی ل گ رنکیداندا و هاو ت م نیدا، پ ک ا د بن ب فاکت ر کی ن شیاوی د س تب رداری ب گ شان و ی گ م، ب تایب تی گ شان و ی گ م ی س سیال" (15).

3- ج ر کانی گ م ل ق ناغی س ر ت ای مندا یدا

گ م ی مندا "ل م ن ی خ و" (16) س ر چاو د گ ر ت و "کاریگ ری د ک ی ب ن و کای ی ب رینتر پ ر پ د دات" (17)، واتا گ م ب س ر پل ی جیاوازدا ت د ب ت. پل کانی گ م بریتین ل ت ر خانکردنی گ م ب ج ست ی خ، ه رو ها گ م کردن ب با ب ت. ئ م ج ر ی گ م کردن ب با ب ت ل گ م ی ت کشک ن ر و و و و گ م ی دروستک ر "ب رزد ب ت و" و مندا ل و تیدا ه میش پتر گ ا ن ب "ئاگای س سیال" ی خ ی د دات.

1.3 گ م ی ت نیای ساوا

ساد ترین ف ر می گ م ک ساوا ل ق ناغی س ر ت ای ی نیدا د یکات،

“گم کردن به ندامانی لشی خی” (18)، به نمون هگل فینی چاو به دست له یکم ساچار کی ژیا ندا. ئم به دیدی شت رن شو ی کی گم ی کم مندا له تک خیدا ئنجامی دات. بم پ ی گم ساد ترین بزووتن کانی ساوا دگر ت و، بی ی ئم بزووتنان به دیدی شت رن اه نانی س ر تایین به گم ی ئایند و چالاکی دیک، به واتای کی دی، بزووتن کانی ساوا لکاون به م بستی تایب تی و، خی ان له و پ یو ندی کاوسا دا (ه ئنجامیدا) د بین و. ک وات خ د ر ب ی نی سپ نانی (عوی) مندا نین. “موجود کانی مندا اه نان به ماسولک ی لاق د کن و به هی یتم ک یان و ئاماژ به جرک یشنی تایب تی د دن. جگ له مندا به به گم ی فنگ فنگ ناتوانت توانستی س ر وری به س ر بزووتنی زمان و مل، به س ر له و سیی ک اندا ک س راپا پ یفین د شن، پیدا بکات” (19). ئم بزووتنان سیمای گم ی مندا ن له ی کم ساچار کی ژیا نیدا و پل ی پل شنی دوو م ساچار کن، واتا ئو پل ی کم تیدا مندا ف ر ی گرتن د بت.

3.2 گم به با بت

له دوو م بهشی ژیا نی مندا ی ساوادا “گم به با بت س رچاو د گرت” (20). مندا له ی کم ساچار کی ژیا نیدا قایل به گم کردن به ندامانی لشی خی، له له دوو م ساچار کی ژیا نیدا ف ر ی گرتن د بت، ئ و ش به ی د ستدان و له با بت کن. بم شو ی مندا ف رد بت “د ساتات به س ر شت ک اندا” بنو ندت، واتا “د ی و لت له د ر و ی خی شت ک بگرت و به س ریدا زا ب بت” (21). مندا س ر تا گم به ه مو ئو شتانه د کات ک د کن و نه به ر دستی، ئ و جا هر ئ و ندی ف ربوو گم ی “س ر و ربوون به س ر شت کن” دا بکات، ئیدی ف ر ی ئ و ش د بت ک “ئامراز است قین کانی گم له شتانی دی” جیا بکا ت و (22).

گم کانی مندا له بهشی ژیا ندا ه ندی نو و رد گرن، جا گ رچی ه شتا هر گم کردن به لشی خی کارای. ئم د بت لای شت رن جیاوازی له نوان دوو ق ناغی گم کردن به با بت بک ی ن: مندا له ی کم ق ناغدا گم به هر شو ی کی با بت د کات به به ئ و ی با بت کن “له ه بوونی خی اندا بگ ت”، به پ چ و ان و گم له ق ناغ دا سووک و ئاسان کارایی ساتارکردنی ه ی، به نمون پ داویستی مندا به دنگ (با بت تک چ ند جار د ک شت به ز ویدا). له ق ناغی دوو می گم کردن به م چ شن دا ت نیا ئو گمان ی با بت کارایی “اه نان ی س ر و ربوون به س ر شت ک اندا و رد گرن، ک

تـيـا نـدا “با بـتـكـان و پـكـهـا تـيـان لـ لـيـن مـنـدا و دـگـرـن” (23). لـ شـتـرن ئـم قـنـا غـش بـسـر دـو و پـلـ يـان دـو و جـري گـمـدا بـش دـكـات كـ برـيـتـيـن لـ تـكـشـكـا نـدن و دـرـو سـتـكـردن. چـن مـنـدا بـگـوـيـرـي كـنـسـپـتـي شـتـرن لـ مـرـفـكـي مـمـكـيـو و وـو و مـرـفـكـي بـئـا گـا لـ بـرـپـرـسـيـاري گـشـش دـكـات، بـ هـمـان شـو و ئـم دـو و جـري گـمـش بـدـو و يـكـدـيـدا دـن، كـوـا تـ سـرـبـخـنـيـن لـ يـكـدـي، چـونـكـ “لـ مـژـو و دـرو و نـي مـنـدا پـشـدا، هـا و شـو و سـرـجـم گـمـانـ مـژـو و يـكـان، تـكـشـكـا نـدن بـ پـشـدـرـو سـتـكـردنـدا اـدـبـورـت” (24).

مـنـدا لـ يـكـم شـو و گـمـدا هـر شـتـكـي بـرـدـسـت بـكـو و تـ، تـكـيـدـشـكـنـت. لـ، وـكـ شـتـرن دـبـتـت، ئـم چـتـرـيـنـيـ مـنـدا لـ تـكـشـكـا نـدن قـلـا چـكـردنـي بـهـا كـان نـيـ، بـ پـچـوانـو و “مـنـدا گـمـ بـ با بـتـكـان دـكـات، هـزـي خـي بـسـريـانـدا تـا قـيـدـكـا تـو و هـزـكـي بـ بـرـهـتـي شـتـكـان دـكـات، لـ ئـسـتـا هـزـي ئـو و بـ قـد ئـو و بـ چـالاكـي دـي بـرـزـد بـتـو و، پـاشـان مـنـدا بـ سـرـكـو و تـنـي كـتـايـي خـي شـادـمـان دـبـت بـ ئـو و يـگـرـنـگـي بـ ئـنـجـامـكـي بـدات. ئـا گـايـي هـكـار-بـوون كـ ئـو و نـد بـهـز بـ حـز تـنـرا بـت، لـ هـيـچ جـيـكـ هـنـد تـو خـمـي نـيـ وـكـ لـ حـا تـي تـكـشـكـا نـدنـدا. ئـا خـر سـرـجـم دـرـو سـتـكـردن كـا تـي دـو و ت، بـتـدـرـو سـتـكـردن تـنـيـا قـنـا غـمـنـدانـ مـرـ بـ ئـامـانـج دـگـيـنـت، لـ پـا هـزـكـي نـا خـكـيـانـي وـكـ: “ئـسـتـا بـ بـورـجـكـدا دـكـشـم”، اـسـتـو خـ و تـقـنـرـانـ مـرـ بـرـو و سـرـكـو و تـن دـبـات” (25)

و و ي پـزـتـيـفـي چـالاكـي تـكـشـكـا نـدن لـي مـنـدا بـرـيـتـيـي لـ “فـرـبـوون”. مـنـدا بـم بـيـو و فـري “فـيـزـيـكـي بـرـهـتـي، خـا و، سـرـو تـو و يـي و كـشـي با بـتـكـان دـبـت، پـاشـان فـري پـكـهـا تـي نـا خـكـيـان دـبـت كـ لـ حـا تـكـي بـم چـشـنـدا نـو يـسـتـانـ دـيـار دـبـات” (26).

لـ و تـي گـمـكـانـي تـكـشـكـا نـدنـدا گـمـان بـسـر دـرو و نـي مـنـدا دا دـت و هـدـي هـدـي گـمـان دـبـات بـ “تـوـانـسـتـي پـكـهـنـري دـرو و نـي”: مـنـدا ئـسـتـا فـري گـمـي دـرـو سـتـكـر دـبـت، ئـو يـش بـو و كـ ئـو و “لـ تـو خـمـكـان پـكـهـا تـي نـو” دـرـو سـت دـكـات (27). پـا هـزـي سـرـكـي گـمـي دـرـو سـتـكـر بـرـيـتـيـي لـ “خـوا سـتـكـي تـايـبـتـي ئـفـرانـدن كـ دـيـو و ت نـك تـنـيـا لـ نـو ئـنـشـدا، بـكـو هـرو و هـا لـ يـالـتـيـشـدا بـهـا بـهـنـتـ ئـارـاو” (28)؛ ئـا خـر مـنـدا لـم و شـدا خـي دـبـت بـ هـكـار، ئـمـش شـادـمـانـيـكـي لـ اـدـبـدـر بـ ئـو و دـبـخـشـت. شـادـيـبـيـنـيـن لـ بـوون بـ هـكـار نـك تـنـيـا “لـكـا تـي گـمـي تـكـشـكـا نـدنـدا (...) دـرـدـكـو و ت”، بـكـو هـرو و هـا لـ قـنـا غـي گـمـي دـرـو سـتـكـردنـدا بـ با بـت، كـ ئـيـدي

“لایک دے بت بے شادمانیہ کی ہشکیانہی زہرانبازی، ئیش بے وے کے مندا دے کو وے زہران لے دڑی ئو چے مانے کے خے ہناونیہ تہ ئاراوے، لے لے لایک کی دی دے بت بے شادمانیہ دے سات و دروستکردن، شادمانیہ کھش بے گومان کا تے دے گے گے گے ر مندا لے و وے دا بتوانے فہرمی نو بے شتے کان بدات” (29).

لے گے مے کانی دروستکردندا زہر زو مے رکے تایبے تیہ کانی دوو گے زے کے ئاشکرا دے بن. بے دیدی شتے رن گرنگترین ئے دگاری ئے م جیاوازیہی گے زے کان ئے وے یے کے “گے زی مے یینے (...) لے ژیانے دے روونیدا کے مے تر (لے رے گے زی نے رینے) بے بے رھ مے” (30)، ئے م جیاوازیہش لے تے مے نی دوو سا ییے وے بے دیدے کرے ت. لای کوے ان، بے پے چے وانے کچا نے وے، “لے م کا تے بے دواوے بے زیندووی پے ہے زے کان بے پے کے وے لکاندنی سے رے بے خے ہے ر شتے دے بزوانے” (31). لے تے مے نی نے وان چوار بے شش سا ییدا گے مے دروستکرے کانی ہے ردوو گے زے کے بے وونی دے ردے کے ون، لے لے م تے مے نے شدا “کوے ان ہے ر پے شکے وتووترن” لے کچان (32). جیاوازیہی گے زیہی تایبے تیہ کان لے وے تی پے گے یشتنی ہے ردوو گے زے کے دا ہے میش ئاشکرا تر دے بن و بے تایبے تی لے گے مے سے سیالے کاند، لے رے ش بے تایبے تی لے گے مے ی لاسا ییدا، خے یان دے نوے نن. لے ئے م گے زے انے لے لای دوو گے زے کے ہے مان وے وے رنا گرے ت، بے کو ہے ر یے کے یان گے ان بے وے مے کے تایبے تیہانے دے دات کے بے خے ناخے کین. “لے شے گے مے ی کوے اندا، لے بوو کبوو کھنے کچا ندا، ئے و مے کانی شے و خزمے تی کامے کان خے یان ادا گے یے نن کے پاش چے ند دے سا کے کاریگے ریان دے نوے نن” (33).

3.3 گے مے رے

لے و گے مانے دا کے مندا دے یانکات، “گے مے کانی رے گروپے کی تایبے تی” پے کدے ہے نن (34). مندا لے گے مے رے دا ہے شتا ہے ر گے مے بے بابے دے کات، لے ئے ستا لے م گے مانے دا چیدی وے ناکا تے گے یینی گے مے کان، بے کو “وودے کانے سے رجے مے تی من و گے یینی” (35). بے نموونے مندا کے گے مے ی ئاژووتنی ئے تے مے بیل دے کات، دے شے ت ئے تے مے بیلے کے لے کورسی یان بابے تے کی دی دروست بکات، لے ئے م کورسیہ “بے استی” ئے تے مے بیلے کے ئے وے. لے م وے دا ئے ندے شے و یالے تی لے نو یے کدیدا تواونے تے وے، ہے ی ئے مے ش بے دیدی شتے رن لے وے دایے کے “لے سے رے تاوے سے بڑے کتے تی و ئے بڑے کتے تی وودا وے کان لے ناگایے مرے قدا لے یے کدی جیا نا بنے وے، بے کو ئے م جیا بوونے وے یے دواے گے انے کی درے ژخایے نی دے روونی وودے دات. لے نوان ئا وے گے یے دیار دے و بووندا ژمارے یے کی یے کجار زہر فہرم ہے یے کے زہر جار بے

مندا زرتەر لى كسى كام زىندى ولى سات. "ئىم پا بى ندىي بى سات و وادى كات كى مندا وى كامى كان پىداويستى نىي بى ئى وى پىشينيى كانى خى پىيوىند بى ابوردوو و ئايندى و، ئى وى لىم پىيوى ندىي شدا بى هاى يالىان، پىشكىت" (37). بى مندا زىر ئاسان ئى وى "يال"، كى ئى وى خى "بىچى ئىزموونى دى كات، ئى وى تا ئى وى كات كى وودان كى خى بى تى وى وى بى ناو رى كى تى رى خان بى كات، ئى وى شى هى رى يال دى مى نى تى وى" (38). ئىم اسىتىي تى نىا گى مى رى تى تى تى تى تى تى تى وى، وى بى نموونى ودانى ئازووتنى ئى تى مى بىل كى مندا لى تى كىدا بى تى وى وى يى كانگىر دى بى، بى كو هى رو هى چواندى بى ناو رى كى پىشينيى ئى ندى شى يى كانى خودى مندا هى يى، واتا ئىم ناو رى كانى شى بى ئى وى يالى تىن. مندا لى كاتى بىستى ئى فسانى يى كىدا يان لى كاتى گى انى وى يى كى خى دا، بى نموونى چىر كى كى دى زراو لى لى لى ئى وى خى يى وى، تى وى وى يى كى نى گى رى وودا وى كان دى بى، لى مندا "و هى رى يالى تى (...) بى تى وى وى يان (...) نى زى كى بى تى وى وى لى گى يى"، هى ئى مى شى بى تى وانىنى شى تى رن دى گى يى وى بى "چى يى ئاگىي خى يى" لى مندا (39). سى رى يى ئى مى پى وىستى ها وى كات جى خى لى واتى پىيوى ندى ئى بى رى كى تى لى لى وى وى مندا و زىنگى دا بى يىن. مندا لى لى وى جى هان كى زىر تى نگى دى زى، ئىم جى هان شى بى رى تى يى لى ماى گوز ران و ئى ندى مانى خى زان كى، ئى وى ئامراز كانى گى مى كردن و كى مى چوونى دى رى وى. "باقى كى دى كى يى زىان لى دوور وى دى دى دى دى خى بى سى رى دى دى مندا يىدا ئا وى دى كات"، ئى وى كاتى مندا ئىم "دى دى دى دى دى دى وى دى دى دى دى دى وى دى دى وى گى مى كانى يى وى، ئىدى بىم پى يى وى كى يى زىانى خى فراوان دى كات. ئى وى نىك تى نىا جادووىيانى با بى تى كانى جى هان دى رى وى، بى نموونى ئى سى وى گالىسكى، شى مى ندى فى رى وى پى وى وى هى دى، دى هى نى تى وى جى هانى گى مى كى يى وى، بى كو هى رو هى ها (...) مى قى كانى شى، ئى وى شى بى وى دى كات كى ئى وى خى دى خاتى نى وى وى رى رى كانى ئى وانى وى. گى يى وى كى سى تى خى بى كى سى تى كى دى (...) دى شى تى چى يى كى زىر سوو هى نى رى وى رى بى گى رى" (40).

4. گى مى سى سى

4.1 لاسا يى

مندا لى كاتى زى يى نى وى بى كى سانى كام دى وى رى وى. كى واتى نىك مندا مانى دى، واتا نىك هاوشى وى كانى، بى كو كامى كان يى كى م

هه ځایانې ئې وون له گډم کړدندا. مندا ځای د ځای نې و نوکت و گرانیه کانی ئې وانه و و بې وېش د بېت بې بې شداریکه ری ئې و شې وازې ژیا نې ئې وان. له لېتکې پېگېشتنې تېمېندا داواکاریه کانی ئې و بې هاو تېمېنې گډم ځان پېر د سېنن، چونکې له لېتکې ئې واندې ئاسا تر بې د لوت گرووپی گډم پېکېه نېت.

گډم سېال ځان، هاوشې وې گډم ځایې تاک ځان، بې پلې جیا وازدا تې د بېن، لېر شدا "لاسایې" بې دیدې شتېرن بې کډم پلې توخمیې: یې کډم "و توخمیترین پا هېزی سېرجېم سېالېتی و بې مېش گډم سېال بریتیه لې لاسایې" (41)، کډم لې "سروشتی سېنسېم تېریکې مندا وې" (42) سېرچا وې د گرت. لې لاسایې بې دوو شې وې، واتا استې وې و نا استې وې، وود دات. "مندا استې وې لاسایې د کات وې، گېر ئې ویش بې بینینې سېربازی ما شکر کارې تې بکرت و گډم سېرباز بکات، یان گېر مندا کی دیکې بینت کډم لې و لمدا گډم د کات و ئې ویش بیه وېت گډم لم بکات. لې لاسایې نا استې وې، گېر نمونې کډم لې ساتې گډم کړدندا ئامادې نې بېت، بېکو پېشتر یان هېندک جار د رکرا بېت" (43).

لېم وانه یې وې مندا لې لاسایې کانیدا پاسیف (بې لایېن) نیې، چونکې ئې و نېک تېنیا د رکی بینراو و بیستراو ځان د کات، بېکو تې نانت لې بزووتنې ځاییدا بې کاریان د هېنېت. گومانې تېدا نیې کډم مندا لاسایې دراوې در کیه ځان د کات وې، لې لېر ئې وې لاسایې بې گوېرې کډم سېتې کډی شتېرن توانستې کی نا ځې کیې ځر سکې، ئې و گډم کانی مندا تېنیا لې لایېن نمونې ئې بژکتیه کانه وې دیاری ناکرېن، بېکو تېاندا لایېنې ځر سک و وېرگیرا و تېکې بې یېک د بېن. "فاکتېری د رکی ژینگې تېنیا کډم سې شیاو کانی گډم و نمونې ځان د نېرت (...)، لې ئې و لې بندې تدا فاکتېری نا ځې کیې مې کی گډم یې کډم وادې کات کډی و چېن فاکتېری د رکی کیه ځان بېن بې لاسایې استې قینې. ئاخر هې بژاردنې نا ئاگامې ندانې شت و وېش لاسایېکراو ځان، هېرو هې و شې واز کډم چېن لاسایېکراو ځان وېر د گېرېن و کاریان تېدا د کرت، بېندن بې توانستې ځر سک کانه وې، واتا بې مېرچې نا ځې کیې کانی گډم و مېرچې کانی جیا وازیکړد وې" (44).

لې تېمېنې نېوان سې تا چوار سا ځاندا، واتا کاتک جیا وازیې تایې تیه کانی گډم زې ځان د رې کډم وون، "لادانې تې و او توخمی لې گډم شې گرنکیدان و شې وازی گډم کړدندا" دیارد دات، ئېم گډم انېش بې ندې بې "جیا وازی مې کیې وې (...)" کډم لې نا ځې مر قدا یشې داکوتیو

(45). بـ دیدی شتـرن ئـم جیاوازیـم مـکیانـ هـکارن بـ چـبوونی جیاوازی تینوتاو لـ گـمـکانی منداـاندا: گـمـی منداـی نـرینـ "شـتـگیرتـر" لـ گـمـی منداـی مـیینـ، ئـم جیاوازیانـش هاوکات کاریگـریان لـسـر ناوـرـکی جای گـمـکانی نـرینـ و مـیینـ هـیـ. "کـچ بـ هـمان شـوـی کوـ ئـزووتنی ئاگرکوژـنـر و مارشی سـربازی و هتـد دـبینـت، کوـ بـ هـمان شـوـی کـچ دـبینـت کـ دایک خـریکی کاری نـوماـ و خـزمـتی برا بـچووک دـکات، واتا هـردووکیان بـندن بـ هـمان ئـو شتانـوـ کـ شیاوی لاساییکردنـوـن، کـچی سـرـای ئـو بـدگـمـن بـ هـشی کچاندا دـت گـمـی سـرباز و ئاگرکوژانـدنـوـ بـکن، هـروـها بـدگـمـن بـ هـشی کوـاندا دـت گـمـی لاسایی کاری زـویسـین و خـزمـتی برا بـچووک بـکن" (46). لـ بـ دیدی شتـرن هـی لاساییکردنـوـی ئاگرکوژانـدنـوـ ئـو نیـ ئـو نیـ کـ گـیا کوـان ئـم چالاکیـ لـ پیاوان دـبینـ. ئـخر "جارـ ئاگایی مـگـزی ئـوـندـ لاوازـ کـ ئیدی منداـ بـ هـبـژاردن دواـ کاریگـریـکانی کـسانی کامـی نـرینـ و مـیینـ دـکـوـت"، کـواتـ "لـ هـبـژاردنی گرینگیدانـکاندا تایبـتمـندیـ سـروشتیـ جیاوازـکانی هـردو مـگـزـکـ بـ شـوـیـکی مـکیانـ دـردـکـون: کـچ بـزـری گـمـی 'ماـوـ'، لـ کوـ گـمـی 'ژیانی گشتی' دـکات" (47).

ئـمـ بـ دیدی شتـرن لـم مـرکـ کرـکیـی مـگـزـکانـوـ دـتوانین ئـو مـوونـکـینـوـ کـ داخـ فاکتـری لاسایی چـ واتیـکی بـ گـشـی منداـ هـبـت. شتـرن ئـم پرسـ پـیونـد بـ سـیالیزـکردنی منداـوـ مـوون دـکاتـوـ: گـمـی لاسایی "پـرسـی وـرگـرنی کولتور لـتـک خـیدا دـهـنـت. منداـ لـ گـمـدا دـگات بـ یـکـمین شارـزایی شـوـکانی ژیان و دـستـکـوتـ کولتورـیـکان، یان ئاکار و خوـوـکان و ئـوجا بـسـریاندا سـروـر دـبـت. ئـمانـ موـکی گـل و ژینگـی ناوچـی و گرووی سـیال و خـزانـکـی ئـون، جگـ لـوـ بناغـی لـرـبوونی ئـو وک کامـبوویـک پـکـدـهـنـن" (48).

4.2 گـمـی کـیی

هـر ئـوـندی منداـ دـگات بـ پـلـیـکی بـرزتری گـشـی کـسـتی و لـرـشـوـ تا مـادـیـک گـمـان بـ ئاگایی جیهانی منداـی دـدات، ئیدی هاوکات فـردـبـت بـ لای منداـانی دیکـ بـوات و بـو مـیـشـوـ دـرفـتی بـ دـمـخـسـت 'گـمـی نـوکـی' بکات. بـم شـوـیـ منداـان پـکـا شـوـی تایبـتی گـمـ پـکـدـهـنـن و "بـشـداریکـرانی ئـو گـمـ کـیی رـی جیاواز وـردـگـرن. ئـم ئـستا لـم مـوشـدا دـتوانین لـ 'گـمـی کـی' استـقینـ بدوین. هـر هاوگـمـفانـک ئـرکی تایبـتی

گم ی کی یان هاوبش ب دیدی شت رن هاوکات د رف ت ک ب ن و ک مند ف ری ز روور س سیال کانی پ ک و بوون ببت، چونک نستا ب د گم ن ی پ د درت ج و ی خ ی ب م کی لاسای ب ر بدات، ه رو ها چیدی ی پ نادر ت ب ه و سی خ ی دوا ی پا ه نر س پ ن تان کانی گم کردنی خ ی ب ک و ب ت، ب پ چ و ان و "د ب ت نر ک کی س سیال ل ن و م بستی هاوبشی گم کردندا و ک ه ندی دیاریک ر بنا س ن ت و ل س ری ب وات" (50).

گ ر چ ند مند ب ک پ ک و ک م م ی کی گم د ابم زر ن ن، ن و ا ب م ج ر کی دیک ی گم د ه ن ن ئار او: "گم ی ن و ک ی ر". ل م ج ر گ مان دا مند ب کی ب ت م ن تر و کام تر و ب ه ن تر ر ی ا ب ر و رد گرت، جا ئ م ر ل پ ناوی ئ و دا ب ت ک ئ و مند ج ش ب گم ک بدات و ر ک ان دا ب ش بکات، یان ل پ ناوی ئ و دا ب ت ک ئ و گم ی ب ب ک ش ب ر ب خ ر ت.

ا ف و خ ن ی تی ر ی گم ی شت رن

فیللم شت رن ل س ر پرنسیپی ئ ن تر پ ل ژیا ن ی پ ش ک و تن (التقدم) گ ان ب تی ر ی ی کی گم ی مند و ر ی گم ل گ ش ی ک س ت ی ئ و دا د دات. ئ م پرنسیپ پ ش ف چوونی کر کیان ی مر ف ا ل زیند و ر کی س ر و ش ت ی ک م ای سیدار و و و ک س ت ی ی کی ک م ی ی تی ت نرا و ب ه و بستی س سیال و ر ر ف تاری تایب تی. ل م تی ر ی ی گم ی مند دا، مند ج گ ی مر ف ی م کیان ی د خ ی س ر و ش ت (natural state) د گ ر ت و، و اتا ئ و د خ ک ب پ ش ب ک خراوی ک م ی ی تی یان د و تیدا ا د ب و ر ت و مر ف ان ب ز ر ی ب گ و ر ی یاسا س ر و ش ت ی ی کان ف تار د نو ن ن، ل م روان گ ی و ساد ترین بز و و ت ن کانی مند م ب س ت م ن د ن. پ ک ی ئ ن ت گ ن ز ی مر ف، ب پ چ و ان ی ئ ا ز و و ک ب ب ن د ب س ر و ش ت و، مر ف د کات ب زیند و ر کی کرا و و و جیهان، ک ب گومان هاوکات خا و نی پ دا و ی س ت ی ب ها و مر ف ان و ف ر بوون، و اتا مر ف د ب ت خ ی جار ب مر ف ب و و نی پ ب گ ی ن ت. ب و اتا ی کی دی، ل ب ر ئ و ی ئ ر گان کانی مر ف و ک لای ئ ا ز ب ژینگ ک ی گونجا و نین، ن و ا ناچار توانا کانی خ ی کامیل بکات. شت رن ل م و ان گ ی و گ ان ب تی ر ی ی کی گم ی مند د دات، و اتا تی ر ی ی ک ی ج خ ت ل ه ندی کامیل بوون د کات. و ک شت رن د نو س ت، "ت ک شکاندن" ل م ژووی د روونی مند ا ها و ش و ی گ ان م ژووی ی کان ب پ ش "بنا کردن" دا ا د ب و ر ت (51).

گمّم لّ سروشتی سّنسمّم تّریکی منداو و دتّئاراو، لّ ئم توانستّ خرسکّی گمّم لای شتّرن تّکّم بّ دّرککردنی ژینگّی مندا دّبت، ئّوجا ئاوّابوونی گمّم لّ وّتی گّشّی منّا دا پرّسمّی کی هّچوو لّ قّناغی تّکشکاندن و و و قّناغی دروستکردن. وّک شتّرن دّنووسّت، مندا لّ وّتی تّکشکاندن با بّ تّکاندا "فّر" یاساکانی جیهانی شتان و پّکها تّی ئّو شتان دّبت، ئّوجا هّدی هّدی گّمّم ان بّ "توانای پّکها نانی دّروونی" دّدات (52). مندا شادی دّبینّت لّ بوونی خّی بّ هّکار. مندا بّ تایبّتی لّ ساتی تّکشکاندن شتّکاندا دّرکی هّکاربوونی خّی دّکات. لّ شادیبینین لّ بوونی خّ بّ هّکار سّررّجام دّخاتّو و کّ "شادیبینین لّ زّرانی هّشّکی"، ئّو وّش بّگومان دّتّگّمّی، گّر مندا بتوانّت لّم وّش دا فّررم بّ شتّکان بدات (53). کّواتّ تیّری گّمّمی مندا لّی شتّرن و و دّکاتّ کرداری ئّا استّ دراو و و ئّیند و تّیدا هّدی هّدی توانستّ سّسیالّ جدیّکان شکّ فّ دّکّن.

گومانی تّدا نیّ کّ فیللم شتّرن یّکّم لّ و پسیکّ لّژانّ کّ بّ یّکّم جار لّ سّررّتای سّدّی بیستّمدا خّیان زانستیان بّ جیهانی مندا و و خّریککردو و، ئّمّش کارّکی دژوار. لّ ئّو کارّ نکّ تّنیا بّ هّی هّقیقّتی مّ تّئاسای جیهانی مندا و و دژوار، بّکو بّ و هّیّش و و کّ زّر جار توّئّررّک بّ ناچاری دّکّ و و تّ ژرّ کاریگّری هّشی سّرردّم و. گّر لّ سّرردّمی شتّرن بّ وانین، ئّوا دّبینین کّ ئّو سّرردّم هّشتا هّر بّ زّرری لّ ژرّ کاریگّری ئیدّی پّشکّ و تندا بوو، بّ یّ جّی سووّمان نیّ کّ شتّرن وّک پسیکّ لّژکی اّبر لّ بواری توّژیند و و یّیانی مندا دا ئّو ئیدّیان بّ گّواز تّ و بّ نّو پسیکّ لّژی کّ لّ بندّ تدا یشّیان دّگّمّم و و بّ سّررّتاکانی بزووتن و و یّ رّشّنا یّ. ئّم کّشّیّی کاریگّری سّرردّم هاوکات لّ زمانی شتّرندا دّردّکّ و و بّ یّ ناشّت مایّی توانج بّت، چونکّ شّواری خّ دّربّینی ئّو دّم جیاواز بوو لّ ئّمّم. ئّمّم بّ نموونّ لّ واژ و دّستّ واژّکانی وّک "خّبات"، "شادیبینین لّ شّ"، "خّبات لّ دژی با بّ تّکان" و هتد دّردّکّ و و. لّ بندّ تدا کّشّی ئّم تیّریّی شتّرن لّ و دایّ کّ ئّو مّ بّستی دّرّکی بّ گّمّم و دّلکّ نّت: مّ بّستّ ناخّکیّکانی نّو گّمّم وا لّ گّمّم دّکّن کّ بّت بّ دّسوژّکی بناغّیّی لّ خزمّتی ئّرکّکانی ژیاندا. بّ ئّو یّ بتوانین ئّم کّشّیّی بّ گونجاوی دیاربّهّنین، تیّریّی نوّتری گّمّم لّی هانز مّ گل بّ هّند و دّدّگرین. بّم شّ و و یّ دّشّت بگّمّم بّ تّواننّکی وردتر بّ هّقیقّتی گّمّم.

گومانی تـدا نییـ کـ شتـرن دروست جیاوازیـکانی نـوان سـای
 دـروونی نـرینـ و مـیینـ دیاری دـکاتـ: جیاوازی لـ شـوـی
 هـستکردنی نـرینـ و مـیینـ دا کاریگـری لـسـر جـرکانی گـمـی
 هـردووکیان دادـنـتـ. لـ کـشـکـ لای شتـرن ئـوـیـ، کـ تاکـکـسـکان
 رـگـی خـیان ناگـرنـ بـر، بـکـو شتـرن لـ گـمـکانیانـو
 رـفتار سـیالـ تایبـتیـکان دـردـکـشـتـ: لـ گـمـی زـرانـی
 کوـاندا، لـ گـمـی بووکبووکـنـی کچاندا، ئـو مـمـکانـی زـران و
 خـزمـتـگـوزاری خـیان اـدـیـگـیـنـن کـ پـاش چـند دـ ساـکـ
 کاریگـریـان دـنوـنـ (59). لـ مـگلـ بـ پـچـوانـو گـمـ وکـ
 هـنانـگـی ریاـلـتیـکی (داکـوتـکی) گـمـ دـبینـتـ کـ هاوشـوـی
 هـموو یـالـتیـکانی دیکـی ژیان جدی و کرـکیـ. گـمـ وکـ گـمـ
 دـمـنـنـو و "ئازادـ" لـ هـموو ئـو مـبـستـ دـرکیـانـ کـ
 پـگـیشتووکـان لـ دـرـو دایانـنـ. لـم وـانگـیـو بـهای گـمـ
 خـی لـ موئایـشـکردنی هـنووکـیـدا دـبینـتـو، بـیـ لای مندا
 دـبـتـ بـ دـروویـکـ بـ خـنوـکردنـو و بـرینـکردنی 'من'ی ئـو.
 بـگومان لای مـگلـیش پارادـکسی ئامانجی دـرکی دـتـ ئاراو، واتا
 گـمـ لـسـر سـای تایبـتی بـردـخـرت و ئـمـش مـبـستـکی دـرکیـ،
 لـ سـرـای ئـمـ گـمـی راستـقینـیـ. گـر خـزانـکـ، بـ نمونـ دایک
 و باوک و مندا کـبـنـو و گـمـی "کـاوکـاوـنـ" بـکنـ، ئـوا دـشـت
 دایک و باوک پـشـیار بـکنـ کـ گـرکـ ئـو ئـوارـیـ پـکـرا شتـک
 ئـنـجام بـدنـ، واتا گـمـیـکی کـیی بـکنـ، تاکو شادی لـو
 کاتبـسـربردنـ پـکـوـیـ بـبینـ. "لـم وـشـدا مـبـستـ
 دـرکیـکـ، کـ چالاکیـکی نـوکـی هـموو خـزانـکـیـ، بـ مـبـستی
 ناخـکی گـمـکـو گـرـدراو کـ شادیـبینی هـمووانـ پـکـوـ..."
 (60).

مندا بـ دیدی مـگلـ لـ وتی گـمـدا وزـی خـیی وـردـگـرتـ، لـ
 دینامیک و وتی گـمـ هـروا ئاسان لـ سـرـتاوـ نایـنـ گـگـ. بـ
 دیدی مـگلـ چـند مـرجـک هـن بـ ئـوی مندا لـ خـیـو دـست بـ
 گـمـ بکات و بـردـوامی پـبـدات. هـندکی مـرجـ بـرخـرکانی گـمـ
 لـ ناخی مندا خـیدان، ئـوانی دیکـیان لـنـو ژینگـی نزیکـی
 ئـودان. تـنـیا گـر مندا پـداویستی بـ گـمـ هـبوو، ئـو بـستی
 گـمـ دـکات، لـ ئـو تـنـیا کاتـک دـتوانـت گـمـ بکات، گـر
 ژینگـکـی دـرفت بـ گـمـکـی بـخـسـنـت، بـ نمونـ مندا ئـو
 ئامـرازانـی گـمـی لـ بـردـستـدا بـت کـ تایبـتن بـ خواستی
 گـمـکـی. ژینگـیـکی کـمـورژـنـر بـ بـ هیچ ئامـرازکی گـمـ دـشـت
 پـداویستی مندا بـ گـمـ سست بکات بـ هـمان شـوـی ژینگـیـکی پـ

لـ ئامرازی گـمـ کـ ئامرازـکان هوروژم بـ پـداو یستیـکـانی بـرنـ،
لـ حالـتی یـکـمـدا دـشـتـ حـزی گـمـ بـهـی کـمایـسی بـا بـتی
گـمـو سـاتـار نـبـت، لـ حالـتی دووـمـدا نـگـ حـزی گـمـ بـ هـیج
شـو یـک سـرهـنـدات، چـونـکـ بـ هـی نـقـومـبوونی مـندـا و لـنـو
ئامرازی گـمـدا گـرزی فـزوولیـت خـود بـتـو.

بـ دیدی مـگل مـندا لـ گـمـدا هاوکات فـرم بـ خـی و ژینگـکـی
دـدات، وـاتا وودانی گـمـ گرـدراو بـ گـیـنـکی هاوکاتیـانی خـ و
ژینگـو. گـمـ پـیـو نـدیـک لـ نـوان دوو شـو ی گـا نـدا چـدـکات:
گـا نی ناخـکی کـ خودی مـندا کـ دـگرـتـو، نـوجا گـا نی دـرـکی
کـ ژینگـی نـو دـگرـتـو. وـاتای پـسیـک لـ ژیا نی نـم پـیـو نـدیـک
لـو دایـ کـ مـندا و ژینگـکـی بـ فـرمانـدی گـمـ کـرانـ دـبن بـ
سـرجـمـکی کـردار، لـو وـتـشـدا هـردو و لایـنی نـو و سـرجـمـ بـی
گـمـی مـندا و پـتر گـا نیان بـسـردا دـت.

لـ بـر نـو ی کامـکـان یـکـمـین هاوگـمـفانی مـندا نـک
هاوتـمـنـانی، نـو وـا هـردـم مـترسیـی نـو لـگـیـکـمـندا
بـردـوام پـتر گیرـدی فـزای ژیا نی کامـکـان بـکـرت، بـمـش فـزای
مـندای لای نـو وـا تـنگ بـکـرت. لـ بـنـدـا مـندای کـ شـواری
ژیا نـدی خواست و نـدـشـکانی مـندا لـ فـزای مـندای نی ئازاددا،
لـ دیدی کامـکـان بـ مـندای جیا نا بـتـو، لـرـشـدا پـرسـیارکی
کـکی نـو ی کـ داخـ نـوان تا چـنـد نـو جیـهانـ تـایـبـتی
مـندا یان لـ ئاگـایـو نـاسـاندو، یان داخـ تا چـنـد لـ
جیـهانـبـینی ترادیسیـی نیانـو وایدادـنـ کـ مـندا بـا بـتـکی
خـشـکردنـ بـ نـینـد، وـاتا داخـ چـن مـندا بـ دیدی نـوان بـت بـ
پـیاو یان بـ ژن. لـم وـانگـیـو کـ جیـهانـبـینیانـ بـیا تـراو،
نـرـنیـی خودی "مـندا ی" دـکـرت، کـ ئیدی وـک سـرـنـجام گـنجی
پـیاو نـ یان ژنانـ سـرهـنـدات نـک گـنجی گـنـانـ. لـرـدا کـو بـتی
و کـچـتی زوو دـپـووکـنـو و هـریـکـی گـزـکان لـ بـنـمای لاسایی
کامـکـانـو نـک تـنـیا فـتاری کامـانـ بـرهـمـد هـنـنـو، بـکـو
تـنـانـت لـو تـمـنـ گـنـجـدا شـو ی کامـانـ لـسـر و خـساریان
دیاردـدات.

لـ بـر نـو ی جیـهانـی ناخـکی مـندا دوو بـش نـبوو بـسـر ئاگـایی و
جیـهانـی دـرـکـیدا، بـکـو نـو لـ کـردار کـنـیدا کـ گـمـش یـکـکیانـ،
دـژی و تـنـانـت نـدـشـکانی بـ نـو و یـالن، نـو و تـنـیا لـ
مـندا یـدا گـمـی "سـاغ" هـی. هـی نـم لـو دایـ کـ مـندا هـشـتا
"سـرجـم" کـ، وـاتا نـشـکـاو - دوو بـش نـبوو بـسـر ئاگـایی و

دانراوی (ئەبژەکتی) ئاگاییدا، یان بەسەر خە و جیهاندا. لەم
 ۋانگەییو پەگەشتن یان فەربوون و گەمە لەنەو یەکیدان. لە
 نیوەلەژیدا "توێژینەو کانی مەشک" ئاشکرایان کردوو کە "فەربوون
 ھەمیشە لەو کاتاندا ۋوودەدات کە ئەمە ھەست دەکەین، ئەزموون
 دەکەین، دەھزرەین، بەیاردەدەین و کردار دەنوێنین. ئاخەر ھەر کاتێک
 ئەمە مەشکمان بەکاربەھەنین، ئیدی ئەو گەگەانی بەسەردا دەت. ئەمە
 دەتوانین لەم ۋانگەییە نیەرەلەژییەو بەگەین بە دیدەکی فراوانتر
 بە شەواز جیاکانی فەربوون (...). توێژینەو کانی مەشک پەشانی دەدەن
 کە گەمە و فەربوون بە منداڵان وەک یەکن" (61). لەم ۋانگەییو
 گەمە منداڵ زەمینەیی کە بە گەشتن بە توانستی تاکەکەسی و بەمەش
 فاکتەرەکی کرێکییە لە گەشەیی کەسەتی ئێودا.

پەراوێز

- Stern, William: Psychologie der frühen Kindheit. Leipzig (1
 1914, S. 212.
 2) Ebenda, S. 212.
 3) Ebenda, S. 213.
 4) Ebenda, S. 215.
 5) Ebenda, S. 213.
 6) Ebenda, S. 213.
 7) Ebenda, S. 213.
 8) Ebenda, S. 213.
 9) Ebenda, S. 214.
 10) Ebenda, S. 214.
 11) Ebenda, S. 214.
 12) Ebenda, S. 214.
 13) Ebenda, S. 218.
 14) Ebenda, S. 218.
 15) Ebenda, S. 218.
 16) Ebenda, S. 223.
 17) Ebenda, S. 224.
 18) Ebenda, S. 54.
 19) Ebenda, S. 54f.
 20) Ebenda, S. 55.
 21) Ebenda, S. 224.

- 22) Ebenda, S. 224.
- 23) Ebenda, S. 225.
- 24) Ebenda, S. 225.
- 25) Ebenda, S. 225.
- 26) Ebenda, S. 226.
- 27) Ebenda, S. 226.
- 28) Ebenda, S. 226.
- 29) Ebenda, S. 226.
- 30) Ebenda, S. 226.
- 31) Ebenda, S. 226.
- 32) Ebenda, S. 227.
- 33) Ebenda, S. 215.
- 34) Ebenda, S. 229.
- 35) Ebenda, S. 229.
- 36) Ebenda, S. 187.
- 37) Ebenda, S. 188.
- 38) Ebenda, S. 188.
- 39) Ebenda, S. 188.
- 40) Ebenda, S. 191.
- 41) Ebenda, S. 233.
- 42) Ebenda, S. 217.
- 43) Ebenda, S. 217.
- 44) Ebenda, S. 220.
- 45) Ebenda, S. 221.
- 46) Ebenda, S. 221.
- 47) Ebenda, S. 221.
- 48) Ebenda, S. 219.
- 49) Ebenda, S. 224.
- 50) Ebenda, S. 234.
- 51) Ebenda, S. 225.
- 52) Ebenda, S. 226.
- 53) Ebenda, S. 226.

54) Mogel, Hans: Psychologie des Kinderspiels, Berlin 1991, S.
IX.

55) Ebenda, S. IX.

56) Ebenda, S. 9.

57) Ebenda, S. 10.

58) Ebenda, S. IX-X.

59) Stern, William, a.a.O., S. 215.

60) Mogel, Hans, a.a.O., S. 45.

61) Spitzer, M.: Spielen und Lernen. Friedrich Schiller und der Wachstumsfaktor BDNF. In Zeitschrift Geist und Hirn, Nr. 5. 2008, S. 461

فهره ننگ

ئەنتەگەندە: گەئەنى تاكى (ئەندىقىد) لى ھەلەكەتەكەو ۋو ۋو ۋو دىخى
پەگە ىشتووى گەزى.
سەنسەمەتەرىك: ھەماھەنگى ئەرگانە سەنسىيەكان (حەواسەكان) و
ماسولەكە بە كارىگەرىي وروژەندەركەكان.